

Наталя Штефанюк,

*старший викладач кафедри англійської філології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0003-1563-3532>
м. Ужгород, Україна*

Сільвія Васьків,

*викладач кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0009-0000-6411-3926>
м. Ужгород, Україна*

Використання дистанційного навчання у формуванні іншомовної компетентності у студентів під час дії воєнного стану в Україні

The use of distance learning in the development of students' foreign language competence during martial law in Ukraine

***Анотація.** Україна перебуває на шляху перебудови своєї освітньої системи, що вимагає нових підходів до реорганізації процесу навчання. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів ускладнилась, оскільки через початок воєнних дій, з України пришивидився відтік студентів. Саме тому важливо створити відповідні умови, щоб якісно підготувати майбутніх спеціалістів до їх професійної діяльності за допомогою дистанційного навчання (ДН). Метою вивчення можливості формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) у студентів за допомогою ДН. Враховуючи умови для навчання у нашій країні, найефективнішим способом розвитку ІКК є гібридне ДН, яке поєднує в собі синхронний і асинхронний режими. Завдяки такому підходу студенти можуть опрацьовувати частину навчальної програми в режимі реального часу з викладачем за допомогою різноманітних онлайн-платформ, а решту матеріалу – у форматі, що доступний для самостійного вивчення. При формуванні ІКК, під час навчання у ВНЗ, важливо поєднувати навички іноземної мови зі змістом професійної діяльності студентів, що сприятиме досягненню ключової мети навчання – формуванню їх власної професійної компетентності. Одним із найважливіших завдань для будь-якого викладача є створення сприятливої атмосфери на заняттях, встановлення довірчих відносин зі студентами та їх психологічна підтримка. Важливим викликом постає психологічний аспект при використанні ДН для формування ІКК, оскільки викладачу важче доносити матеріал за темою заняття до студентів не маючи повного візуального*

контакту та особистого спілкування з ними, як це відбувається у звичайній аудиторії при очному занятті. Саме тому, для формування ІКК у студенті під час ДН викладач має створити мотиваційний простір для кращого засвоєння матеріалу студентами. Висновки. ДН позитивно впливає на процес формування ІКК у студентів за умови створення ефективного комунікативного середовища з викладачем під час ДН, що дозволяє стимулювати мотивацію у студентів та забезпечує безперебійне управління навчанням.

Ключові слова: дистанційне навчання, мовні компетенції, навчання студентів, інформаційні технології.

Summary. Ukraine is on the way to rebuilding its educational system, which requires new approaches to reorganizing the learning process. The training of highly qualified specialists has become more complicated as the outflow of students from Ukraine has accelerated due to the outbreak of hostilities. That is why it is important to create appropriate conditions to qualitatively prepare future specialists for their professional activities through distance learning (DL). The aim was to study the possibility of forming students' foreign language communicative competence (FLCC) with the help of DL. Given the conditions for studying in our country, the most effective way to develop FLCC is hybrid DL, which combines synchronous and asynchronous modes. Thanks to this approach, students can work through part of the curriculum in real time with a teacher using various online platforms, and the rest of the material is available in a format that is accessible for self-study. When developing FLCC while studying at a university, it is important to combine foreign language skills with the content of students' professional activities, which will help achieve the key goal of learning – the formation of their own professional competence. One of the most important tasks for any teacher is to create a favorable atmosphere in the classroom, establish trusting relationships with students and provide them with psychological support. An important challenge is the psychological aspect when using DL to form FLCC, as it is more difficult for a teacher to convey the material on the topic of the class to students without having full visual contact and personal communication with them, as it happens in a regular classroom during a face-to-face class. That is why, in order to form the student's FLCC during the DL, the teacher should create a motivational space for better learning of the material by students. Conclusions. DL has a positive effect on the process of forming students' FLCC, provided that an effective communication environment with the teacher during DL is created, which allows to stimulate students' motivation and ensures uninterrupted learning management.

Key words: distance learning, language competencies, student learning, information technology.

Вступ. Масштабне впровадження сучасних технологій охоплює всі сфери людського життя. У процесі реформування освітньої галузі необхідно розглядати сучасні форми навчання, що відповідають вимогам і потребам інноваційної освіти та забезпечують результативне виконання навчально-освітніх програм. Україна перебуває на шляху перебудови своєї освітньої системи, що вимагає нових підходів до реорганізації процесу навчання.

Постійно зростаючі вимоги роботодавців до володіння англійською мовою, покладають велику відповідальність на викладачів іноземної мови вищих навчальних закладів (ВНЗ) щодо підготовки кваліфікованих фахівців з високим рівнем знань та навичками роботи з іноземними джерелами професійної інформації. Перед майбутніми фахівцями постає вимога у готовності до самоосвіти та самовдосконалення. Нині одним із ключових показників успішної професійної діяльності є вміння ефективно спілкуватися та налагоджувати стійкі комунікаційні зв'язки між усіма учасниками трудового процесу. Перед традиційною освітою постає завдання модернізації базових методик, зосереджуючись не лише на засвоєнні інформації студентами, а й на розвитку ключових якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Тому перед сучасною вищою освітою стоїть завдання культивувати у студентах навички іншомовного спілкування на конкурентоспроможному рівні [4, с. 246].

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів ускладнилась для вищої освіти в Україні, оскільки через початок повномасштабних воєнних дій, з 24 лютого 2022 року пришвидшився відтік майбутнього професійного резерву країни (студентів). Саме тому важливо створити відповідні умови та безпечний освітній простір, щоб якісно підготувати майбутніх спеціалістів до їх професійної діяльності за допомогою запровадження дистанційного навчання (ДН). Мета статті полягає у вивченні можливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів за допомогою дистанційного навчання.

У наукових публікаціях багатьох вітчизняних вчених розглядалось питання впровадження ДН в освітній процес ВНЗ. Авторами Лозинською Л. Ф., Курах Н. П., Депчинською І. А. розглянуто формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови, Зінченком О.В. виокремлені психологічні умови ефективності ДН у ВНЗ в умовах війни, автори Москалюк М. та Москалюк Н. досліджували підвищення мотивації студентів в умовах ДН під час військових дій, авторами Хвалибога Т. І. та Паласюк М. І. вивчались особливості формування іншомовних комунікативних компетенцій у студентів ВНЗ [1–9].

Методологія та методи дослідження. Методологічним інструментарієм дослідження стали теоретико-методологічні методи аналізу, методи синтезу, індукції та дедукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика ДН передбачає поєднання звичайних методів навчання, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і принципів самостійного навчання. Платформи

для цифрового навчання стають дедалі різноманітнішими, як і методи їх використання. Спостерігається зростання впровадження змішаного навчання в освітній процес, що поєднує в собі найефективніші методи традиційної та онлайн-освіти. Різні країни по всьому світі, включаючи Європейський Союз та Україну, розробляють концепції, програми та нормативно-правову базу для впровадження цифрової освіти.

Дистанційне навчання (ДН) орієнтується на передовий методичний досвід світових інституцій та використання останніх педагогічних технологій, що відповідають вимогам сучасної освіти з використанням технологічних інновацій, заснованих на Інтернет-технологіях та мультимедійному обладнанні. Для того, щоб ДН було максимально ефективним, його необхідно ретельно структурувати з використанням комплексу організаційних, технічних, програмних і методичних заходів [3, с. 192; 9, с. 13].

Важливим питанням є методологія визначення понять «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання». Хоча ці терміни часто використовуються як синоніми, науковці проводять чітке розмежування між ними. Зокрема, дистанційна освіта розглядається як результат ДН з акцентом на самостійних зусиллях студентів [1, с. 72].

Термін «дистанційна освіта» — це всеохоплююча класифікація, яка використовується для опису фізичного розділення між викладачами та студентами під час навчального процесу. Це стало можливим завдяки використанню інформаційних технологій та інфраструктури, яка забезпечує спілкування між викладачами та студентами, які географічно розділені. Місце, де організовується та здійснюється навчальний процес, не має значення. Організаційна структура та процес надання ДН передбачає використання таких технологій, як аудіо, відео, комп'ютери, бази даних і друковані матеріали, що дозволяє надавати студенту навчальні вказівки, коли учасники процесу фізично відокремлені один від одного [2, с. 4–5].

Дистанційне навчання (Distance Learning) — термін, що використовується для опису фізичної дистанції між викладачем і студентом під час навчального процесу. Як правило, слово ДН асоціюється зі словом дистанційна освіта (Distance Education), онлайн-навчання (e-learning). Дистанційне навчання зосереджується на студентах, що особливо актуально, коли студенти беруть на себе відповідальність за свою дистанційну освіту. Цей термін також призначений для опису очікуваних результатів дистанційної освіти [2, с. 4–5].

Під іншомовною комунікативною компетентністю (ІКК) слід вважати особливий вид професійних компетентностей, а також здатність й готовність до набуття предметних, наукових знань в професійному спілкуванні іноземною мовою [4, с. 248; 8, с. 96].

Враховуючи умови для навчання у нашій країні, найефективнішим способом розвитку ІКК є гібридне ДН, яке поєднує в собі синхронний і асинхронний режими. Завдяки такому підходу студенти можуть опрацювати частину навчальної програми в режимі реального часу з викладачем за допомогою різноманітних онлайн-платформ, а решту матеріалу – у форматі, що доступний для самостійного вивчення.

При формуванні у студентів ІКК важливо використовувати методи комунікативного (традиційного) та когнітивно-діяльнісного підходів при вивченні англійської мови:

1. Традиційний підхід навчання іноземної мови передбачає поєднання теоретичних лекцій і практичних занять. Мета полягає в тому, щоб прищепити фундаментальне розуміння мови майбутнім професіоналам, що стане основою для їх подальшої освіти.

2. Когнітивно-діяльнісний підхід зосереджений навколо створення ситуацій, які сприяють ефективному оволодінню комунікативними та комунікативно-технологічними знаннями, розвиваючи власні професійні комунікативні якості у студентів. Цей підхід ґрунтується на різноманітних заходах проведених англійською мовою, таких як: освітні та наукові презентації; дискусії з певних проблем; ситуативні та ділові ігри; техніки часткового та повного «занурення»; моделювання ділових розмов та повсякденного спілкування, участь у відео- та телеконференціях; підготовка презентацій англійською мовою, які будуть пов'язані із майбутньою професійною діяльністю студентів; використання інтерактивних та інноваційних методів навчання; активного використання сучасних методик навчання, залучення студентів до міжнародних програм і проєктів тощо [4, с. 249].

При формуванні ІКК під час навчання у ВНЗ важливо поєднувати навички іноземної мови зі змістом професійної діяльності студентів, що сприятиме досягненню ключової мети навчання – формуванню їх власної професійної компетентності. Необхідно брати до уваги соціально-культурний контекст, у якому студенти навчаються, що також дозволить їм досліджувати та порівнювати різноманітні культури з усього світу, для отримання кращого розуміння глобальних процесів.

Важливим викликом постає психологічний аспект при використанні ДН для формування ІКК, оскільки викладачу важче доносити матеріал за темою заняття до студентів не маючи повного візуального контакту та особистого спілкування з ними, як це відбувається у звичайній аудиторії при очному занятті. Студенти під час ДН мають більше відволікаючих факторів, які впливають на їхню зосередженість на темі заняття, що приводить до гіршого засвоєння ними матеріалу.

Вважається, що основними факторами, що впливають на навчання студентів після повномасштабного вторгнення, стали:

- відсутність мотивації до навчання та матеріальна нестабільність студентів;
- проблеми з практичною підготовкою;
- відсутність особистого спілкування між викладачем та студентами;
- технічні проблеми – відсутність безперебійного доступу до інтернету чи належного комп'ютерного і програмного забезпечення [1, с. 72].

Саме тому, для формування ІКК у студенті під час ДН викладач має створити мотиваційний простір для студентів, де буде забезпечено:

- постійний і регулярний зв'язок із студентами (обмін важливою інформацією, визначення кінцевих термінів, використання електронного журналу чи календаря та ін.);
- наявність навчальної інформації (пояснення, аналіз, відповіді на питання студентів, оцінювання виконаних завдань);
- використання різноманітних технологій на занятті (різних платформ та застосунків для створення інтерактивного контенту для кращої взаємодії зі студентами, що дозволить впливати на їх успішність, темп, мотивацію та зацікавленість у навчанні) [6, с. 122].

Важливо виділити психологічні аспекти студентів, які слід враховувати на етапах планування ДН:

- Загальні вікові особливості;
- рівень успішності – даний пункт стосується не просто формального оцінювання студентів, а натомість має охоплювати широкий спектр факторів, таких як: широта знань, отримана у різних дисциплінах, рівень залученості до навчання;
- індивідуальні відмінності – включають в себе аналіз різних типів темпераменту студентів, а також різних рис і якостей, які підкреслюють особисті схильності, структуру та ступінь розвитку здібностей;
- особистісні соціально-психологічні характеристики – включають рівень спілкування у групі, можливі комунікативні бар'єри, на які впливає рівень авторитету та престижу, яким володіє окремий студент у групі;
- специфіка емоційно-вольової сфери особистості – здатність протистояти стресу, рівень самоконтролю і результат вольових зусиль, що особливо актуально під час війни;
- загальний ступінь інтелектуального розвитку та окремих когнітивних процесів на індивідуальному рівні [1, с. 74].

Через ДН викладач бере на себе більшу відповідальність за результат навчання та мотивацію своїх студентів, ніж колеги, які навчають віч-на-віч, оскільки йому доручені різноманітні компетенції, такі як: розкриття змісту нового матеріалу, усунення технічних проблем та непорозумінь, а також покладена функція порадирика та консультанта для студентів. Викладач відповідає за надання детального відгуку про надану роботу, стимулює студентів до обговорення та навчання. Встановивши чіткі часові рамки та орієнтири для занять, викладач повинен організувати дистанційну роботу студентів, підібравши найефективніші форми навчальних матеріалів для різних типів студентів. А завдяки вмілому організуванню групових дискусій викладачем створюється середовище, де студенти зацікавлені у самостійному пошуку правильних відповідей, що стимулює утворення у них ІКК.

Додатково, викладач відповідальний за створення сприятливої атмосфери на заняттях, встановлення довірчих відносин, створення відчуття єдності серед студентів та їх психологічну підтримку, особливо в цей непростий час. Створення почуття єдності сприяє співпраці та покращує взаємодію між учасниками у освітньому процесі. При цьому «надзвичайно важливим показником виступає рівень задоволення учасників навчального процесу технічними засобами, що використовуються у вищих навчальних закладах в умовах ДН» [10, с. 745].

Застосування оригінальних матеріалів і різноманітних технологічних засобів на мовних заняттях онлайн підвищує мотивацію студентів, викликає зацікавленість і стимулює участь у навчальних завданнях. Заохочення усного та письмового спілкування за допомогою всіх можливих засобів сприяє розвитку та формуванню в студентів ІКК [5, с. 115–116].

Війна неминуче змінила багато сторін життя, тому подача деяких тем також потребує іншого підходу щодо їх викладання, щоб відповідати сучасним українським реаліям. Ефективним способом залучити та зацікавити студентів над роботою над вдосконаленням їх ІКК – це попросити їх надати власні пропозиції щодо навчальної програми курсу. Викладач також може заохотити студентів до навчання, пропонуючи теми для дослідження із сучасної історії України, наприклад, герої війни, значні події чи битви. Одним із ресурсів, які варто розглянути, є платформа EdEra, яка пропонує короткий онлайн-курс англійською мовою «Ukraine: History, Culture and Identities» [6, с. 124].

Важливо також пам'ятати, що багато студентів вибирають відновлення навчання, щоб дистанціюватися від поточних подій і

просуватися вперед, тому необхідно підтримувати баланс між завданнями, які охоплюють останні події, і звичайною курсовою роботою, що стосується конкретних предметів.

Висновки з дослідження. Дистанційне навчання стало унікальною системою підготовки висококваліфікованих фахівців. Сучасні реалії нашої країни вплинули на стрімке поширення дистанційного навчання у навчальний процес, а також на розвиток освітніх середовищ та платформ.

Дистанційне навчання позитивно впливає на процес формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів за умови створення ефективного комунікативного середовища з викладачем під час дистанційного

навчання, що дозволяє стимулювати мотивацію у студентів та забезпечує безперебійне управління навчанням.

Варто зазначити, що формування іншомовної комунікативної компетентності вимагає як розуміння фундаментальних знань, умінь і навичок необхідних для успішного спілкування у студентів, так і їхній подальший професійний розвиток та самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінченко О.В. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання під час війни. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2022. Випуск 13. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.9>
2. Іванюк І.В. Формування понятійно-термінологічного апарату з питань розвитку дистанційної освіти. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14343034.pdf>
3. Корнят В.С., Чередник Л.М., Діра Н.О. Змішане навчання в кризових умовах: особливості, ризики. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 50. Т. 2. URL: www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/50/part_2/38.pdf
4. Лозинська Л. Ф., Курах Н. П., Дєпчинська І. А. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.38>
5. Ломакович В. Підвищення мотивації студентів під час вивчення практичного курсу німецької мови в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. – 2021 – № 2. DOI: 10.25128/2415-3605.21.2.15
6. Москалюк М., Москалюк Н. Підвищення мотивації студентів в умовах дистанційного навчання під час військових дій. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Випуск 60. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/663/580>
7. Ткаченко Л.В., Хмельницька О.С. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. *Педагогічний журнал*. 2021. № 75, т. 3. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.18>
8. Хвалибога Т. І., Паласюк М. І. Особливості і перспективи формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів закладів

вищої освіти. *Медична освіта*. 2023. № 4. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2022.4.13639>

9. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. *Engineering and Educational Technologies*. 2019. № 7 (4). DOI: <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2019.07.04.01>
10. Yuzyk O., Bilanych L., Honcharuk V., Bilanych H., Fabian M. Distance Learning in Higher Education Institutions in Conditions of Quarantine and Military Conflicts”. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22, № 4, 2022. P. 741–749. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.4.87>